

Cedomir MARKOVIĆ

Tri antička groba iz Sutomora

Januara meseca 1971. godine Republički zavod za zaštitu spomenika kulture SR Crne Gore iz Cetinja je obavešten da je u neposrednoj blizini Sutomora, na mestu zvanom »Karlova mogila«, pri kopanju temelja za izgradnju privatne stambene zgrade, pronađen jedan grob sa mnoštvom ljudskih kostiju i jednim keramičkim sudom.

Zahvaljujući brzom intervenciji Zavičajnog muzeja iz Bara, koji je odmah obustavio dalje radove na kopanju temelja i o nalazu izvestio nadležni Zavod za zaštitu spomenika kulture, grob je ostao skoro nedirnuto.

U zajednici sa Zavičajnim muzejem iz Bara, Zavod je, uz pomoć dva manuelna radnika, izvršio manja sondažna istraživanja. Radovi su trajali tri dana za koje vreme je ispitan pojas ugroženog zemljišta i njegove neposredne okoline. Otkriveno je ukupno tri groba. Sva tri groba su ležala na periferiji jednog većeg zaravnjenog platoa, koji se, preko Jadranske magistrale, blago spušta ka moru i na čijoj je padini podignuto novo naselje, odvojenog od starog Sutomora glavnom jadranskom saobraćajnicom. Grobovi su otkriveni na samoj periferiji ovog novog naselja idući uz padinu i oko 600-700 m udaljeni od mora.

Grobovi su bili ukopani u šljunkoviti nanos odmah ispod površine, čemu je verovatno doprinelo intenzivno spiranje terena. Rastojanja između grobova su bila relativno mala i nisu prelazila dva metra. Konstrukcije grobova su izvedene na skoro isti način, mada u detaljima gradnje postoje izvesne razlike. Orijentacije grobova su približno iste sa neznatnim odstupanjima na jednu ili drugu stranu.

OPIS GROBOVA

Grob 1

Veća, pravilno oblikovana pravougaona grobna jama, ograđena masivnim kamenim pločama vertikalno pobodenim u zemlju i međusobno spojenim krečnim malterom, bila je pokrivena sa tri veće i tanje kamene ploče, čiji su rubovi prelazili preko zidova grobne jame. Cela grobna konstrukcija deluje čvrsto i masivno. Sastavi između ploča pokrivača prekriveni su manjim ulomcima tegula da bi se sprečilo prodiranje zemlje u unutrašnjost groba. Konstrukcija je bila orijentisana jugoistok-severozapad, dimenzija 2,60 m × 1,10 m (sl. 1).

Na pedantno urađenom odru od tanjih i manjih kamenih ploča, ležale su ispreturane kosti više pokojnika. Na osnovu ostataka lobanja bilo je moguće utvrditi da su u grobu bile sahranjene četiri odrasle osobe. Dve lobanje su bile relativno dobro očuvane, te se na osnovu njih moglo zaključiti da je jedan skelet pripadao odrasloj ženskoj osobi, dok je drugi pripadao odraslom muškarcu. Sve lobanje su nađene u jugozapadnom delu grobne jame. Kosti skeleta su, kako je već rečeno, bile jako ispreturane i razmeštene na nekoliko nivoa, što eventualno govori o naknadnom sahranjivanju.

Nalazi: U severnom uglu groba, na samom odru nađena je jedna masivna bronzana fibula krstastog tipa i dva fragmentovana gvozdena predmeta. Pri severnom zidu, na sredini grobne jame nađen je jedan fragmentovan keramički krčag a pored njega jedna bronzana šnala i jedan srebrni novčić. Uz južni zid grobne jame nađen je još jedan keramički krčag koji je, nažalost, mogao da bude samo konstatovan, jer je bio toliko propao da se jednostavno pretvorio u prah.

I ovde se radi o većoj pravougaonoj kamenoj konstrukciji sagrađenoj od pritesanog kamena spojenog krečnim malterom. Grob nije imao pokrivača. Verovatno je bio od većih kamenih ploča, koje su, budući da su se videle na površini, upotrebljene za gradnju. Za razliku od groba 1, unutrašnje strane groba 2 su bile malterisane. Dno je bilo popločano sa četiri pravougaone, tanje kamene ploče. Grobna konstrukcija je bila orijentisana jugoistok-severozapad. Jugoistočna strana groba se produžava u jednu, za oko 20 cm uzdignutu i užu komoru, koju je sa jugoistočne strane zatvarala jedna veća kamena ploča, vertikalno pobodena u zemlju. Obe bočne strane i dno ove komore bile su malterisane (sl. 2).

U grobu su nađeni ostaci skeleta dva odrasla pokojnika čije su lobanje ležale u dva suprotna ugla grobne jame.

Dimenzije konstrukcije: dužina sa komorom 2,05 m, širina 0,70 m, dubina 0,95 m.

Dimenzije komore: 0,65 × 0,50 m sa dubinom 0,75 m. Bez nalaza.

Grob 3

Grobna konstrukcija slična predhodnim, nešto manjih dimenzija ($1,70 \times 0,55$), i iste orijentacije. Za razliku od predhodne dve konstrukcije, dno groba 3 bilo je popločano sa jednom celom i jednom fragmentovanim tegulom. Unutrašnje strane grobne jame su, kao i kod groba 2, bile omalterisane i sastavi sa tegulama brižljivo popunjeni malterom.

Ostaci skeleta takođe ispreturani i jako oštećeni, bez mogućnosti identifikacije polova, mada se po ostacima femura može zaključiti da su u ovom grobu bile sahranjene dve odrasle osobe. Bez nalaza.

Datovanje

Za hronološku determinaciju otkrivenih grobova jedino nam može poslužiti inventar groba 1.

Masivna bronzana fibula, čija je stopa bogato ukrašena urezanim ornamentima sa zlatnom inkrustacijom i sa razvijenim lukovima na krajevima krakova i luka, pripada krstastom tipu fibula. Ovaj tip je veoma čest među inventarom antičkih grobova. Pojavio se u III veku nove ere, a svoj puni razvoj doživio u IV veku nove ere.¹⁾

Naša fibula svakako pripada razvijenim formama, te se sa sigurnošću može datovati u IV vek n. e.

Bronzana šnala, dobro očuvana, sa ivicama ukrašenim urezanim linijama, pripada tipu sa lukom u obliku violine, tako da se i ona može datovati u IV vek n. e.²⁾

Keramički krčag sa visokim vratom i naglašenim trbuhom, izrazito malom nogom i jednom vertikalnom drškom, ukrašen horizontalnim, plitkim kanelurama koje prekrivaju skoro čitavu površinu suda, pripada kasnijim epohama carstva. Nalažen je u grobovima nekropole u Budvi.³⁾

O dva gvozdena predmeta, dosta oštećena, ne može se mnogo reći niti stvoriti jasna slika o njihovom prvobitnom izgledu. Jedan od njih, manji, bi prema sadašnjem izgledu mogao biti vrh nekog

1) Dorin Popescu: Fibeln aus dem Nationalmuseum für altertümer in Bucuresti, Dacia, IX-X, 1945.

2) Ljudmila Plesničar-Gec: Obeležje in hronologija antičnih grobov na Prešernovi i Celovski cesti v Ljubljani, Arheološki vestnik, XVIII, Ljubljana 1967, str. 145, (T 3, grob 6, fig 9).

3) Pokretan arheološki materijal iz budvanske nekropole nalazi se na konzervaciji u Zavodu za zaštitu spomenika kulture SR Crne Gore.

manjeg koplja, dok drugi, veći, pre podseća na neku vrstu oruđa sa zadebljanim gornjim delom koji se nastavlja u duži i tanji deo.

Svakako da našu pažnju zaslužuje i nađeni srebrni novčić, ne radi hronološke determinacije grobne celine, već kao jedan kuriozitet. Novac potiče iz Dirahiona. Natpis na aversu glasi »Filotas«. Na aversu je predstava krave i teleta koje sisa, glava Helija i kukavica. (Sl. 3). Ovakav novac je kovan između 229. i 100. godine pre n. e.⁴⁾

Poreklo ovog novca u jednom antičkom grobu iz IV veka n. e. nije jasno. Može se samo pretpostaviti da ga je pokojnik negde našao i nosio kao vrednost ili amajliju, te da je sa njim i sahranjen. Ovo se, naravno, moglo desiti i nekom njegovom rođaku koji je novčić, prilikom sahrane, položio u grob. U svakom slučaju poreklo ovog novca u grobu iz IV veka ostaje otvoreno.

O vremenskoj pripadnosti druga dva groba se ne može ništa konkretno zaključiti. Sličan, skoro identičan način gradnje grobne konstrukcije bi, možda, govorio o istom periodu njegove gradnje, te se na osnovu ovoga možemo zadovoljiti da i njih datujemo u IV vek n. e.

Kako su grobovi zauzimali jedan omanji prostor na samoj periferiji zaravnjenog platoa, teško je pomisliti da se radi o tri usamljena groba, već je verovatnije da su grobovi pripadali nekoj većoj antičkoj nekropoli smeštenoj na prostranom, zaravnjenom platou, čiji pojas završavaju ova tri groba. U prilog ovome ide i činjenica da ne postoje nikakvi tragovi nekropole niže, u samom naselju. Pri kopanju temelja za gradnju stambenih zgrada nije pronađen ni jedan element koji bi upućivao na postojanje kakvog antičkog lokaliteta. Ustvari, sama padina na kojoj je podignuto novo naselje je relativno kamenita, sa debelim nanosom šljunka, dok nasuprot njoj, zaravnjeni plato predstavlja idealno mesto za smeštaj jedne veće nekropole. U svakom slučaju o ovome će se moći govoriti tek kada se budu preduzela dalja istraživanja na ovom prostoru. No, i pored toga, otkriće ova tri antička groba svakako predstavlja značajnu činjenicu za konstataciju antičkog lokaliteta na ovom području, na kome do sada nije identifikovan ni jedan nalaz iz ovog perioda. Eventualno postojanje jedne veće nekropole govorilo bi i o postojanju nekog antičkog naselja u blizini, koga bi u budućnosti trebalo tražiti.

⁴⁾ J. Schlosser: Beschreibung der altgriechischen Münzen I, Wien 1893, str. 51, Nr. 134, 135.

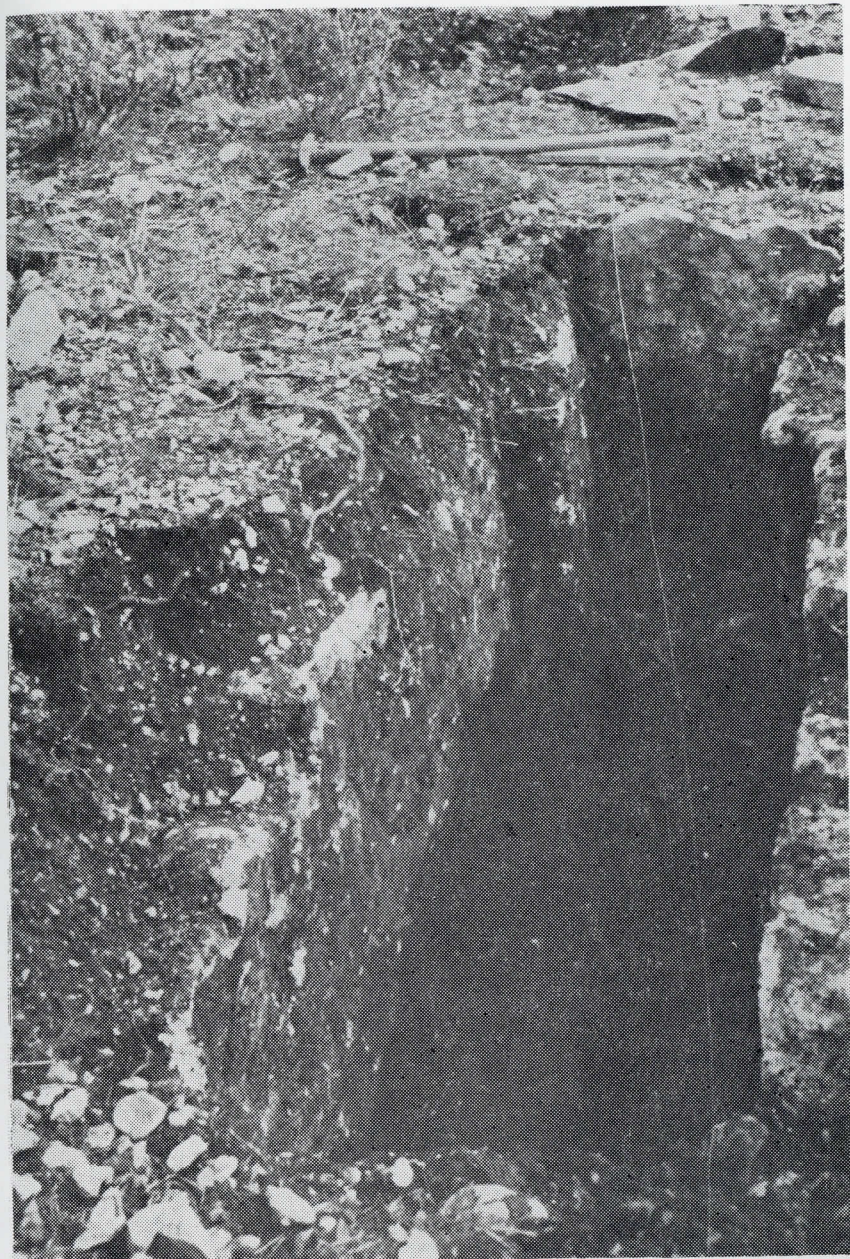

Sl. 1 — Izgled groba 1 u toku otkopavanja

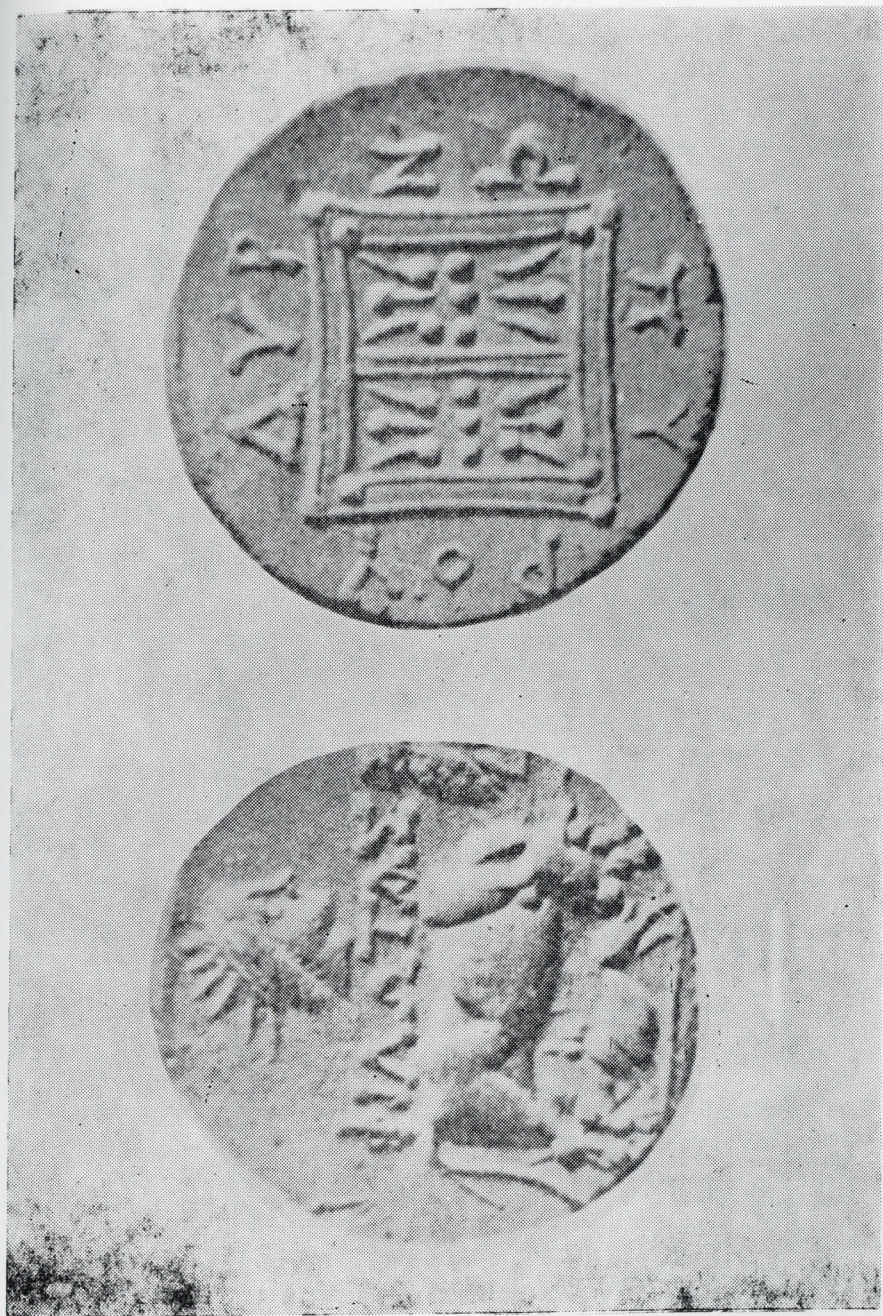

Sl. 2 — Izgled groba 2 u toku iskopavanja

Sl. 3 — Srebrni novac iz Dirahiona nađen u grobu 1

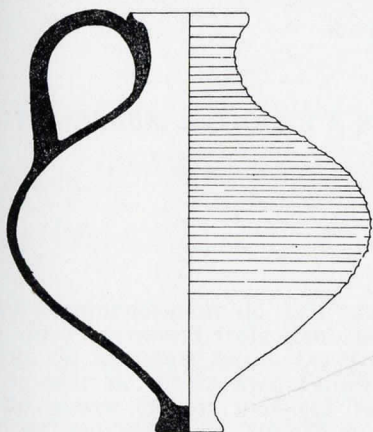

fig. 1

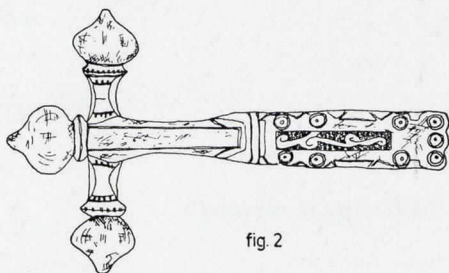

fig. 2

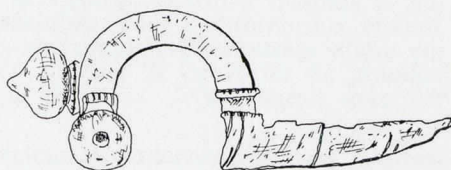

fig. 4

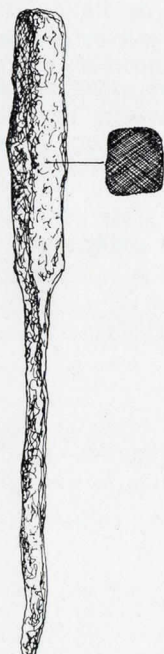

fig. 5

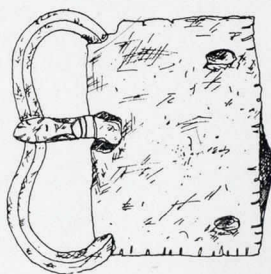

fig. 3

Резиме

TROIS TOMBEAUX ANTIQUES A SUTOMORE

Čedomir MARKOVIĆ

Au commencement de 1971, dans la localité »Karlova mogila« à Sutomore, on a découvert trois tombeaux antiques. Tous ces tombeaux étaient construits de la même façon. Les fosses rectangulaires entourées d'une enceinte de mur de pierre avec l'emploi du mortier et couvertes de grandes dalles de pierre étaient tournées vers le nord-est — sud-ouest, avec les dimensions moyennes de 2,0x0,70 m.

Dans chacun des trois tombeaux avaient été enterrés plusieurs adultes. On déduit par là qu'il y avait eu des enterrements complémentaires.

A la base de l'inventaire des tombeaux: fibules massives en bronze et en forme de croix, agrafes en bronze et cruches en céramique, les tombeaux datent du IVème siècle de notre ère.

Dans un tombeau est trouvée aussi une pièce d'argent de Dirahion représentant une vache et son veau qui tète, ainsi que la tête de Hélie et un coucou et l'inscription: »FILOTAS«. La pièce est entre 229. et 100. ans avant notre ère.

La découverte de ces trois tombeaux représente une contribution significative car c'est la première trouvaille de cette période sur ce terrain.

После победоносне кампање у Италији, Наполеон је дискретно стари и обимногау Миланску Републику. Миром у Кампо-Формио (1797) он је поделио њезине територије тако да је Италија, Далмација и Боку доделио Аустрији. И тако, праконоћ, настала је област „кralјиче мора“ и скинута је застава са Марка која се водила 376 година у Котору и Боку. До крајњег уништења аустријских власти, митрополит Петар I, који је у то време мудро и енергично водио Прву Гору и који је истовремено био и духовни старешина Боке, на позив и молбу Бокаља сишао је у Будву у

1) Капитан Владислав Гривковски, Бранитељ Боке је спроводио дисциплину Српљанима и он је позната руски војско-инженерски инжењер, који је активно учествовао у операцијама руске флоте под командом адмирала Коцељака од 1806. до 1810. год. Боком је донела Белград и ратни доносиоци и партизански операцијама. У својим мемоарима он даје прво историјско излагање о Боци Которској и Првој Гори писано 1809. 1822 год. Бока објавила у издацима Беоја.